

BÍRÓ ISTVÁN FERENC

A nyíregyházi népzene-tanár-képzés kezdetének nehézségei

A magyarországi népzene-tanár-képzés kialakulásának részletes feltárásával mindaddig adós maradt a neveléstörténet-írás. Tanulmányunkban kísérletet teszünk az 1991-ben induló népzene-tanár-képzés előzményeinek, valamint a képzés megindulását követő néhány évnek a rekonstruálására. A kutatáshoz elsősorban a Nyíregyházi Egyetem Zenei Intézetének irattárában megtalálható dokumentumok tartalmára, valamint általunk készített interjúkra támaszkodtunk. Az e témában megjelent csekély számú szakirodalom közül kettőt kell mindenképpen kiemelnünk. Egyfelől Richter Pál a *Népzeneoktatás és népzene-tanár-képzés a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen* című 2011-es tanulmányát, melyben a nyíregyházi oktatásra a zeneakadémiai képzés előzményeként tekint,¹ másfelől Ferencziné Ács Ildikó *Újra „szól a figemadár” – a népzene-tanár-képzés múltja és jelene a Nyíregyházi Egyetemen* című munkáját, amelyben az egyes oktatási periódusok szakmegnevezéseit, valamint törvényi háttérét mutatja be nagy alaposággal.²

2016-ban bekövetkezett sajnálatos halála miatt nem volt lehetőségünk Joób Árpádtól³ informálódni, ezért interjúkérdéseinket a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Ének-zene Tanszékének egykori vezetője, Fehérné Székely Ildikó⁴ válaszolta meg.

A szakindítás lehetőségei, körülményei

A rendszerváltást előidéző gazdasági, társadalmi, politikai változások a felsőoktatás területét is jelentős mértékben érintették. A *Magyar Felsőoktatás* című folyóirat 1991–1993-ig terjedő időszakának számait áttanulmányozva azt láthatjuk, hogy a hazai felsőoktatás törvényi szabályozásának kérdése, valamint finanszírozásának lehetőségei hosszú időre meghatározták a tárgyalt időszak diskurzusát.⁵ Az időszak számos új lehetőséget és kihívást teremtett az érintett szektor számára. Kutatásunk központi témája leginkább a szakalapítás témakörében helyezhető el, hiszen ebben az időszakban alapították a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán az ének-zene, népzene szakot, ezért rövid elméleti áttekintésünkben az idevonatkozó szabályokat, ügymenetet ismertetjük.

¹ RICHTER PÁL: Népzeneoktatás és népzene-tanár-képzés a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. Honismeret, 2011. 5. sz. 16–19. p.

² FERENCZINÉ ÁCS ILDIKÓ: Újra „szól a figemadár” – A népzene-tanár képzés múltja és jelene a Nyíregyházi Főiskolán. Folkmagazin, 2016. 16–17.

³ Dr. Joób Árpád megkeresése nyomán esett a választás a Bessenyei György Tanárképző Főiskolára.

⁴ A tárgyalt időszakban Fehérné Székely Ildikó töltötte be a tanszékvezetői pozíciót.

⁵ Magyar Felsőoktatás, 1991–1993.

Bakos István, a Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium főosztályvezetője a *Szakalapítás rendje* című dokumentumot 1991. január 28-ai keltezéssel juttatta el a hazai felsőoktatási intézményekhez. A levél tartalmából kiderül, hogy az említett tárca törekvése az egységes szakalapítási követelmények kialakítása felé mutat, amely a rendszer átláthatóságán kívül a diplomák hazai és nemzetközi egyenértékűségére törekszik. A levél mellékletében felsorolt megalapított szakok megmutatják: a megváltozott politikai, gazdasági, társadalmi helyzet hogyan hatott a hazai (művészeti) felsőoktatás szakjainak alakulására. A felsőoktatás keretei között megjelent a jazz műfaja, amelyet az ötvenes években ideológiai okok miatt tiltottak. A tanszéket a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola keretei között szervezték meg,⁶ valamint szintén a Zeneakadémia keretein belül éledt újjá az egyházzenei képzés is.⁷ Ugyancsak új szakként jött létre a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán az ének-zene, egyházkarnagy szak,⁸ valamint ebbe a felsorolásba kívánkozik az ének-zene, népzene szak indítása is, melyet a bevezetőben már említett felsőoktatási intézmény vállalt magára.⁹

Ahhoz, hogy valamely felsőoktatási intézményben szak létesüljön, a kezdeményezőnek minden esetben szakalapítási tervet kellett megfogalmaznia az illetékes minisztérium számára. A felterjesztést az intézmény legfelső fóruma hagyta jóvá és terjesztette fel. A felterjesztésnek számos kritériumnak meg kellett felelnie; ezek közül a legfontosabbak a *társadalmi indokoltóság, a feltételezett társadalmi megrendelés*. Mindemellert tartalmaznia kellett a szak *képesítési követelményeit, a személyi feltételekre történő utalást, az indítással járó költségeket, forrásokat* stb.¹⁰ Az irányító minisztérium számára megküldött felterjesztést külső szakértői fórum véleményezte, valamint az ügymenetben foglaltak alapján a képzésben érdekelt társmisztériumok és a Magyar Tudományos Akadémia¹¹ vett részt a folyamatban. Amennyiben minden szerv kedvező véleményt fogalmazott meg, a szakalapításról szóló határozatnak a hivatalos közlönyben kellett megjelennie.¹² Az általános gyakorlat azt mutatta, hogy a szakalapítás és szakindítás egyidejűleg történt, ezért a szakmai testületeknek a szak alapításának szükségessége mellett nyilatkoznia kellett a szakindítás alapvető feltételeinek meglétéről is.

⁶ <http://lfze.hu/jazz-tanszek/a-jazz-tanszek-tortenete-116687> Letöltés: 2019. január 30.

⁷ <http://lfze.hu/egyetem-tortenet/foiskolabol-egyetem-115618> 2019. január 30-ai megtekintés.

⁸ <https://docplayer.hu/2186544-20-eves-az-egyhazzenei-kepzes-szombathelyen.html> 2019. január 30-i megtekintés.

⁹ 40321/91. sz. ügyirat. NYEKI. *Szakalapítás rendje* című dokumentum, melyet a Művelődési és Közoktatási Minisztérium küldött meg a hazai felsőoktatási intézmények számára Bakos István főosztályvezető aláírásával.

¹⁰ 40321/91. sz. ügyirat. NYEKI. *Szakalapítás rendje* című dokumentum. 2.

¹¹ Otv 11. § alapján.

¹² 40321/91. sz. ügyirat. NYEKI. *Szakalapítás rendje* című dokumentum, melyet a Művelődési és Közoktatási Minisztérium küldött meg a hazai felsőoktatási intézmények számára Bakos István főosztályvezető aláírásával.

Tanácskozás a népzeneoktatásról

Az 1983. március 29-én tartott Népzenei Tanácskozáson készített feljegyzésből¹³ – amelyet Vavrincez András bocsátott rendelkezésünkre –, egyértelműen kiderül, hogy a népzeneoktatás felsőfokú bevezetésének igénye már nagyjából egy évtizeddel a tényleges megvalósulás előtt megfogalmazódott. A képzéssel kapcsolatban a résztvevők hét várost soroltak fel, úgymint Budapest, Debrecen, Miskolc, Szeged, Győr, Pécs, Szombathely. A helyszínek lehetőségét tovább szűkítették arra a három településre, ahol megfelelő személyi feltételek is rendelkezésre álltak: Budapestet, Debrecént és Pécsset jelölve meg. A tervezett helyszínek között nem szerepel Nyíregyháza, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola.

Az említett lehetséges három helyszínről kevés szó esett a tanácskozáson, a feljegyzésekből mindössze annyi derül ki, hogy az 1984–85-ös tanévet határozták meg a képzés beindításának időpontjaként – a budapesti helyszín kivételével. Utóbbi esetben ugyanis már az 1983–84-es tanévet említik, mint lehetséges időpontot. A dokumentum nem szól a képzés előkészületeiről, ezért valószínűsíthetjük, hogy a tanácskozás időpontjáig nem történtek előzetes egyeztetések a potenciális képzőhelyekkel. Ezt a feltételezésünket erősíti a Béres Jánossal 2016-ban készült interjúnk is, amelyből megtudhatjuk, hogy a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola akkori rektora teljes mértékben elzárkózott a népzene-tanári képzés beindításának ötletétől.¹⁴

Arra vonatkozóan egyelőre nincsenek pontos adataink, hogy Joób Árpád a képzés beindításának ötletével mikor és milyen formában kereste meg először a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolát, de azt biztosra vehetjük, hogy az intézmény 1990-ben már tudatosan készült az 1991-es szakindításra. Minderről a Nyíregyházi Egyetem Zenei Intézetének Irattárában fellelt dokumentumokból, valamint az egyetemi Központi Irattár dokumentumaiból tájékozódhatunk. A szak indításának tényét először Fehérné Székely Ildikó említi egy 1990. december 17-én kelt, Reszler Gábornak címzett belső levelezésben. Tájékoztatja az Ének-Zene Tanszék ismertetőjének szövegéről, melyet a középfokú intézmények számára készítettek.¹⁵ A dokumentum nemcsak fontos adatokat tartalmaz a szakindítás tényéről, hanem pontos képet ad a tanszék infrastrukturális állapotáról, valamint a tanszékhez köthető egyéb, az egész intézményre kiterjedő feladatokról is. Kiderülnek olyan adatok is, amelyek a tanszék fejlődéstörténetéről nyújtanak pontosabb képet. Ezek közül ebben a fejezetben csupán annyit tartunk a témánk szempontjából lényegesnek, hogy a főiskola három megyére kiterjedő beiskolázási körzetével¹⁶ szemben a népzene-tanári szak országos beiskolázással kezdhetette meg működését. A keretszámok tervezett mértéke a tanszék által gondozott szakokat illetően az alábbi módon oszlottak meg:

¹³ „Népzenei Tanácskozás 1983. III. 29. de. 10 ó.” felirattal ellátott gémkapoccsal összetűzött füzetlapok. A feljegyzés 13 oldalas kézirat. A tanácskozáson jelen voltak: Eredics Gábor, Vavrincez András, Halmos Béla, Birinyi József, Jánosi András, Vavrincez Béla, Hankóczy Gyula, Kozák József, Béres János, Lelkes Lajos, Perlstein Klára.

¹⁴ BÉRES JÁNOS, személyes beszélgetés, 2016.

¹⁵ 111/1990. sz. ügyirat. NYEZII, 1990-1993-as dosszié

¹⁶ Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Hajdú-Bihar megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye

magyar-ének	12
matematika-ének	6
történelem-ének	12
ének-zene-karvezetés	12
ének-zene-népzene	6

1. táblázat – A keretszámok megoszlása az Ének-Zene Tanszék szakjai között
 Forrás: saját szerkesztés a 111.1990. sz. ügyirat adatai alapján

Fehérné Székely Ildikó ebben az időpontban már tudhatott a sikeres szakalapításról, bár a Művelődési és Közoktatási Minisztérium főosztályvezetője, Bakos István hivatalosan csupán egy 1991. március 6-ai keltezésű levélben értesítette az intézmény főigazgatóját, Székely Gábort az 1990. december 1-jei szakalapítás tényéről.¹⁷ Ahogy azt Ferencziné korábban említett tanulmányában is láthatjuk, valamint a minisztérium értesítőjéből¹⁸ is kiolvasható, a szak pontos elnevezése a képzés indulásának idején ének-zene népzene szak, az oklevélben feltüntetendő megnevezés pedig ének-zene és népzene tanár volt.¹⁹ A képzési időt nyolc félévben határozták meg, hasonlóan a tanszék többi szakjához. Az általános iskolai ének-zenetanári végzettség mellett a képzés alsó fokú zeneiskolai hangszeres tanári képesítést is nyújtott, valóságosan növelve ezzel a leendő pedagógusok elhelyezkedésének lehetőségét. Ennek következtében a képesítés munkaerőpiaci értéke is jelentősen megnőtt. Utóbbi megállapításunknak a '90-es években még nem látjuk jelentőségét, azonban az Ének-Zene Tanszékből időközben Zenei Intézetté alakult szervezeti egység jelenlegi hallgatói összetételét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a népzene-tanárképzés jelentősége a három évtized alatt központi kérdéssé vált az intézet számára.²⁰

A képzés beindításának nehézségei

Az Ének-Zene Tanszék intézményen belüli megítélése a '90-es években annak ellenére tekinthető egyértelműen kedvezőnek, hogy nagyjából 300 hallgató képzésében vállalt részt, és jelentős oktatói létszámmal képviselte magát.²¹ Erről tanúskodik Fe-

¹⁷ 40/141/1991. XII. sz. ügyirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. „A művelődési és közoktatási miniszter 1990. december 1-jei hatállyal az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény végrehajtására kiadott, az 53/1990. (III.21.) MT rendelettel módosított 41/1985. (X.5.) MT rendelet 8.§. (2) bekezdésének a) pontjában foglalt jogkörében a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán ének-zene, népzene szakot alapított.”

¹⁸ 40/141/1991. XII. sz. ügyirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié

¹⁹ FERENCZINÉ ÁCS ILDIKÓ: *Újra szól a figemadár* – A népzene-tanár képzés múltja és jelene a Nyíregyházi Főiskolán. *Folkmagazin*, 2016. 16–17.

²⁰ A jelenlegi intézeti hallgatói létszám több, mint 50%-a ének-zene, népzene- és népi kultúra-tanár szakos.

²¹ A korszak évkönyveit áttanulmányozva úgy látjuk, hogy kb. 20 fős főállású oktatói állománnyal rendelkezett a tanszék, amely az 1998/99-es tanévet vizsgálva a legnagyobb volt a főiskolán belül. (Vö. B. PAPP JÁNOS: *Pedagógus-életút a XX. századi eszmék és ideológiák ütközésében*. 1999. Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza. 114.

hérné Székely Ildikó erélyes hangvételű levele, melyet 1993. október 14-én küldött Székely Gábor főigazgatónak.²² A levél tanúsága szerint Fehérné sérelmezte, hogy a Tudományos Bizottság nem tudja és nem is akarja elvégezni a művészeti tanszékek²³ tevékenységének értékelését, ezért kérte a főigazgatót: „hasson oda, hogy intézményen belül értékelhető és elfogadott legyen a művészeti tevékenység, mert nem várható el kollégáinktól, hogy elismerés és megbecsültség nélküli munkát végezzenek. A jelenlegi helyzet tarthatatlan és megalázó. Ismételten kérem sürgős intézkedését.”²⁴ Utolsó mondatából kiderül: nem először jelzi sérelmeit az intézmény vezetésének, és bár nem találtunk korábbi feljegyzést egyik irattárban sem, a levél hangvételéből, valamint a szavainak nyomatékot adó aláhúzásából is arra következtethetünk, hogy a művészeti képzések elfogadottsága és megbecsültsége elmaradt a többi diszciplínához képest.

Áttekintve a tanszék nemzetközi kapcsolatait, külföldi, országos és helyi művészeti tevékenységeit, azt látjuk, hogy Fehérné elégedetlenkedése valóban nem volt alaptalan.²⁵ Állításunk alátámasztására a teljesség igénye nélkül csupán néhány adatot közlünk: a tanszék kórusa a hollandiai Arhem városában megrendezett nemzetközi kórusversenyen I. helyezést ért el és különdíjat kapott; a barcelonai L'Arc Zenei és Képzőművészeti Iskola számára egyhetes tanfolyamot szerveztek katalán zenetanárok részére a Kodály Zoltán elvei alapján működő magyar iskolai énektanításról; valamint még ugyanebben az időszakban újra egy nemzetközi kórusversenyen vettek részt Svájcban, ahol II. díjat kaptak.²⁶ A kiválasztott dokumentum, amely összesen tizenöt (!) esemény feljegyzését tartalmazza a mindössze három hónapos intervallumot kiemelve, több szempontból is érdekes. Egyrészt az elért nemzetközi eredmények azt mutatják, hogy a tanszéken magas színvonalú szakmai munka folyt, másrészt arra is rámutat, hogy a többi egységtől eltérően a nyári időszakban – a szorgalmi és vizsgaidőszak keretein kívül is – a hallgatókra és oktatókra jelentős terhelés nehezedett.

A rendszerváltás az egység életében a külföldi kapcsolatok újragondolását eredményezte.²⁷ A meglévő kelet-európai kapcsolatok megszűnése miatt a tanszékvezető fontosnak tartotta a nyugat-európai országokkal való kapcsolatfelvételt, ezzel becsatolva a főiskolát, azon belül pedig a tanszékét a nemzetközi művészeti, szakmai életbe. Az új partnerek közül a finnországi *Tampereen Musiikki Akatemia*, valamint a németországi *Hochschule für Musik und Theater Hannover* intézményekre találtunk konkrét feljegyz-

²² 133/1993. sz. 1 oldalas gépirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Székely Gábor főigazgatónak, melyben kéri a művészeti tanszékek által végzett tevékenységek megfelelő intézményi szintű elismertetését.

²³ Ének-Zene Tanszék, Rajz Tanszék

²⁴ 133/1993. sz. 1 oldalas gépirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Székely Gábor főigazgatónak.

²⁵ SZÉKELY GÁBOR – KERÉKES BENEDEK – KISS FERENC: Tudományos, művészeti és sporttevékenység a Nyíregyházi Főiskolán. In: BALOGH ÁRPÁD (szerk.): A Nyíregyházi Főiskola 55 éve. 2017. Nyíregyházi Egyetem, Nyíregyháza. 127–162.

²⁶ 46/1991. sz. 2 oldalas gépirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Az Ének-Zene Tanszék 1991. Június-július-augusztus havi kulturális jelentése dokumentum.

²⁷ 111/1990. sz. ügypirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié

zéseket.²⁸ Egy korábbi dokumentumban fellelt utalásokból arra következtethetünk, hogy a rendszerváltás nemcsak lehetőséget jelentett az új kapcsolatok építésére, hanem nehézséget is, hiszen amint Fehérné írja, a „régi kapcsolatok megszűntek, az újak még nem alakultak ki”.²⁹ Mindez azt eredményezte, hogy a nyíregyházi felsőfokú zenei művészeti képzés egy rövid időszakra elszigetelődött. Ugyanebben a dokumentumban több külföldi érdeklődőről számol be, úgymint *finn, angol, amerikai, francia*, valamint *cseh* küldöttségekről, akiknek jelenlététől szakmai együttműködést remélt. A tanszék nemzetközi színvonalának biztosítékát két oktatójának külföldi vendég-tanítására alapozta. Ördög Mária Spanyolországban vezetett kurzust, Joób Árpád pedig ez idő tájt fejezte be egyéves finnországi vendég-tanári kiküldetését.

A külföldi kapcsolatok átmeneti szünetelése vitathatatlanul fontos, de a mindennapi szakmai munkát rövidtávon jelentősen nem befolyásoló tényező lett volna. A dokumentumokból azonban azt láthatjuk, hogy a tanszék mindennapi működése is több alkalommal került veszélybe. A korábban már említett tanszékvezetői jelentésben Fehérné több ponton is aggályosnak tartotta a tanszék mindennapi működését. Feljegyzésében több ésszerűtlen tantervi megoldásra is rámutat,³⁰ amelyek azonnali átgondolását, átdolgozását javasolta. Mindettől a képzések racionalizálásán kívül az oktatói terhek minimális mértékű csökkenését is várta. Az oktatómunka minőségének romlását az óraadók (szükségszerűen) magas arányában is látta (Fehérné, személyes beszélgetés, 2018).³¹ A hallgatói létszám csökkenése is a mindennapi működés problematikájához sorolandó, amely miatt a képzések racionalizálásán túl az oktatógárda hosszú távú fejlesztése is kilátástalan helyzetbe került.³² Mindezt meglehetősen kedvezőtlenül befolyásolta a hazai felsőoktatás, és azon belül a főiskola nehéz anyagi helyzete is, amelyről több feljegyzés is tanúskodik.

Először egy 1991. május 24-én keltezett, Balogh Árpád főigazgató-helyettesnek címzett levél került a figyelmünkbe, amelyből kiderül, hogy a népzene szak tervezett beindítása, a karvezetés szakkal együtt a tanszék hallgatói létszámának csökkenését – legalábbis rövid távon – képes volt mérsékelni. Az új képzések közül a népzeneoktatás sajátosságaira, nevezetesen a magas *egyéni órák* óraszámaira gondolva azonban újabb megoldásra váró probléma került előtérbe. Az egyéni órák számának további bővülése magával vonta a tanszéki teremigény növekedését is. A teremszám és a hangszerállomány mindezzel szemben Fehérné leírásából úgy tűnik, hogy a főépület átadása

²⁸ 157/1993. 1 oldalas gépirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele a főiskola Kültügyi Hivatala számára, amelyben ismerteti az Ének-Zene Tanszék külföldi kapcsolatainak tervét az 1994-es tanévre vonatkozóan. 1993. november 15-ei keltezéssel.

²⁹ Ügyirat szám nélküli 4 oldalas gépirat. Jelentés az 1990/1991-es tanévről dokumentum, 1991. június 14-i keltezéssel.

³⁰ Vö. ügyirat szám nélküli 4 oldalas gépirat. Jelentés az 1990/1991-es tanévről dokumentum, 1991. június 14-i keltezéssel.

³¹ A korszak évkönyveit áttanulmányozva azt láthatjuk, hogy körülbelül a teljes oktatói létszámot tekintve az óraadó oktatók aránya 40 százalékos volt.

³² Ügyirat szám nélküli 4 oldalas gépirat. Jelentés az 1990/1991-es tanévről dokumentum, 1991. június 14-i keltezéssel.

óta³³ nem változott, ami pontosan azt jelentette, hogy a rendelkezésre álló tantermek száma, ahol csoportos órákat lehetett tartani, mindössze hét volt. A hangszeres állapotról a tanszékvezető így ad számot: „A hangszerállomány nagy része használhatatlan. (...) A gyakorló helyiségek hangszerei is túrhetetlen állapotban vannak, úgy tűnik, a tanszék szeptembertől működésképtelen, ugyanis abból, amit fejlesztésre kértünk, egy fillért sem kaptunk. /A kottaállomány, népi hangszerek, egyéb műszaki állomány fejlesztéseinek hiányáról nem is szólva. /”³⁴ A levélre nem találtunk választ egyik irattárban sem, de valószínűleg érkezett rá visszajelzés, ugyanis július 5-én újabb levél fogalmazódott e témában, ezúttal a főigazgatónak címezve. Ebben a levélben már pontos igények szerepelnek, amiből arra következtetünk, hogy az előző levél elérte célját, és a felsővezetés elfogadta Fehérné azon érvelését, miszerint a szűkös anyagi lehetőségek ellenére fontos a népzene szak kiemelt támogatása a többi szakkal szemben. Az érvelés így hangzott: „Az általános európai gyakorlattal szemben Magyarországon mindeddig nem volt felsőfokú hangszeres népzenei képzés. A nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán indul ez a munka, ami egyben országos példa is. Sikere, ezen belül működési feltételeinek megteremtése kiemelt figyelmet és támogatást kíván.”³⁵ A pontos tervezés ebben az időszakban még kivitelezhetetlen volt, hiszen nem tudhatták, hogy a jelentkező hallgatók milyen hangszereket fognak választani.³⁶ Emiatt, valamint valószínűleg abból az elgondolásból, hogy a drágább és nehezebben beszerezhető hangszereket terjesszék elő megvásárlásra, születhetett az a lista, amelyet minimális feltételként állított össze a tanszék. A felsorolásban feltüntetett hangszerek közül kettő kivételével (egy tambura és egy koboz) mindet megtaláltuk a Zenei Intézet raktárában.³⁷ A pontos felsorolást, amely a hangszereken kívül elektronikai berendezéseket is tartalmaz, a tervezett összegekkel együtt a 2. táblázatban adjuk közre.

³³ Az 1971/72. tanévre két oktatási egységen kívül mindegyik a Sóstói úti épületben kezdte meg a munkát. (Vö. B. PAPP JÁNOS: Pedagógus-életút a XX. századi eszmék és ideológiák ütközésében. 1999. Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza, 59.

³⁴ 28/1991. sz. 1 oldalas gépirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Balogh Árpád főigazgató-helyettes részére, melyben tájékoztatja a felsővezetést az Ének-Zene Tanszék infrastrukturális gondjairól.

³⁵ 28/1991. sz. 2 oldalas gépirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Székely Gábor főigazgató részére, melyben megfogalmazza kéréseit az 1991/92-es tanévtől beindítandó Ének-zene, népzene szakhoz kapcsolódóan. 2.

³⁶ 3/1991. sz. 3 oldalas gépirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Kocsis Gábor gazdasági igazgatónak. A levélben előzetesen, még a szak indítása előtt jelezte a felmerülő esetleges költségeket, azonban ekkor még nagyságrendileg a felére becsülte az igényeket. A levél még egy adalékot tartalmaz a szakindítással kapcsolatban: „A MTA és a Művelődési Minisztérium Szakbizottsága engedélye (...) alapján (...) népzene szak indul”. Mindeddig a Magyar Tudományos Akadémia nem került szóba egyetlen dokumentumban sem.

³⁷ Arról nem rendelkezünk információval, hogy pontosan mikorra sikerült beszerezni a hangszereket, de egy dátum nélküli kéziratban, amelyben Fehérné hivatkozik az 1993. október 22-i 2030–8/1993. sz. ügyszerre, arról árulkodik, hogy a beszerzés több lépcsőben mehetett végbe. 181/1993. sz. 1 oldalas kézirat, NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Kocsis Gábor gazdasági igazgató részére.

1 darab	Lemezjátszó-magnó berendezés	25.000.- Ft
2 darab	Kazetta másoló	20.000.- Ft
50 darab	Kazetta	12.500.- Ft
1 darab	Tekerőlant	30.000.- Ft
1 darab	Brácsa	10.000.- Ft
2 darab	Tamburica	10.000.- Ft
1 darab	Koboz	12.500.- Ft
Összesen:		120.000.- Ft

2. táblázat – Eszközigény az induló népzene szakhoz kapcsolódóan
 Forrás: saját szerkesztés a 28/1991. sz. ügyirat adatai alapján

Fehérné az igényelt elektronikai eszközök beszerzését szakmai szempontokkal támasztotta alá: „ezen a szakon az általános alapvető forrást hanglemezeken, kazettákon rögzített népzenei felvételek adják. Ezek másolása, lejegyzése, elemzése, hallgatása hallgatóink napi feladata.”³⁸ 1991-ben a tanszék számára újabb lehetőség – az eddigiek alapján inkább remény – adódott. Egy szeptember 6-án kelt pályázati anyag alapján igazolni látjuk azon feltevésünket, hogy Fehérné mindaddig a minimális feltételeket terjesztette elő megvásárlásra. A Világbankhoz benyújtott pályázat idevonatkozó adatai alapján az eddigieken kívül további hangszerek beszerzési igényét fogalmazta meg, melynek listáját a 3. táblázatban tüntettük föl.³⁹

5 darab	Citera (prím)	16 500 Ft
3 darab	Citera (tenor)	12 600 Ft
2 darab	tekerő	50 000 Ft
2 darab	koboz	30 000 Ft
2 darab	bőrduda	50 000 Ft
4 darab	brácsa	36 000 Ft
2 darab	bögő	96 800 Ft
5 darab	pásztorfurulya	2 500 Ft
Összesen:		294 400 Ft

3. táblázat – Eszközigény az induló népzene szakhoz kapcsolódóan
 Forrás: saját szerkesztés a 45/1991. sz. ügyirat adatai alapján

³⁸ 28/1991. sz. 2 oldalas gépirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Székely Gábor főigazgató részére, melyben megfogalmazza kéréseit az 1991/92-es tanévtől beindítandó Ének-zene, népzene szakhoz kapcsolódóan. 1. o.

³⁹ 45/1991. sz. ügyirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Az Ének-Zene Tanszék pályázata a Világbankhoz.

A feltüntetett eszközökből semmit sem találtunk a Zenei Intézet raktárában, ezért úgy gondoljuk, hogy nem sikerült pályázati forrást találni az eszközbeszerzésre. Ugyanez a feltevésünk látszik igazolódni, ha a tanszék többi szakjához kapcsolódó, lényegesen jelentősebb beszerzési terveket vizsgáljuk meg.⁴⁰

A tanszék problémáit legfeljebb csupán enyhíteni tudták azok az intézkedések, támogatások, amelyeket az intézmény a napi működésre el tudott különíteni. Ezt a feltevésünket támasztja alá a tanszékvezető 1993. február 24-én írt levele, melyben közvetlenül a minisztériumhoz fordult segítségért.⁴¹ Levelét a tanszék oktatói és hallgatói nevében fogalmazta meg, ezzel is nyomatékot adva szavainak: „(...) tanszékünkön jelenleg mintegy 140 hallgató tanári diplomájának megszerzése veszélybe került. Az ok: a főiskola pénzügyi, bérkifizetési nehézségei.”⁴² Az 1992–93-as tanévben a főiskola nehéz gazdasági helyzete miatt megszorításokat vezetett be az Ének-Zene Tanszéken is. Az óraszámokat radikálisan csökkentették, a heti 560-as össz-óraszámot 440-re redukálták, ami Fehérné megítélése szerint nemcsak jelentős színvonalcsökkenést idézhet elő, de veszélybe sodorhatja a képzés egészét is. A népzeneészekre vonatkozó adatokból azt látjuk, hogy a kényszerintézkedések hatására az egyéni órákat csoportossá alakították, ami a hangszeres képzések esetében teljességgel elképzelhetetlen. A levélből megtudhatjuk, hogy 1993. február 22-én Székely Gábor főigazgató bejelentette: a csökkentett óraszámok mellett is csupán április 30-ig elegendők a források a képzések biztosítására. Ez két lehetőséget körvonalazott a tanszék számára. Az egyik, hogy hamarabb befejezik a félévet, a másik, hogy az oktatók⁴³ bérfedezet nélkül végzik munkájukat. Fehérné levelében szembesíti Szövényit a minisztérium által rendszeresen hangoztatott tervek és a valóság között meghúzódo szakadéokra, miszerint: „Szünet nélkül halljuk a deklarációkat a felsőoktatás kiemelt státuszáról, a hallgatói létszám tervezett növeléséről, a valóság azonban mást mutat, a meglévő, már felvett tanárjelöltek sem kapják meg az optimális képzési feltételeket.”⁴⁴ Az, hogy Fehérné végül közvetlenül a minisztériumhoz fordult segítségért, arra enged következtetni, hogy a tanszék működési feltételeinek biztosítását egyáltalán nem látta megoldottnak a főiskolán belül. Ezt a feltételezésünket erősíti levelének záró mondata is: „A tanszék nem tud már lépni ebben az ügyben, ezért kérjük a minisztérium segítségét.”⁴⁵ A levélre nem találtunk választ az irattárakban, valamint az óraterhelések között sem találtuk meg a tárgyalat időszakhoz kapcsolódó dokumentumokat. A tanév végi jelentésből

⁴⁰ Több millió forintos, valamint több ezer német márkás beszerzési igényt tartalmaz a dokumentum. Vö. 45/1991. sz. ügyirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Az Ének-Zene Tanszék pályázata a Világbankhoz.

⁴¹ 8/1993. sz. 2. oldalas gépirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Szövényi Zsolthoz, s Művelődés és Közoktatási Minisztérium főosztályvezetőjéhez.

⁴² 8/1993. sz. 2. oldalas gépirat. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Szövényi Zsolthoz, s Művelődés és Közoktatási Minisztérium főosztályvezetőjéhez. 1. o.

⁴³ A levélből értékes adat, hogy 13 főben határozza meg az óraadók számát az 1992/1993-as tanévet tekintve.

⁴⁴ 8/1993. sz. 2. oldalas gépiart. NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Szövényi Zsolthoz, s Művelődés és Közoktatási Minisztérium főosztályvezetőjéhez. 1–2. o.

⁴⁵ 8/1993. sz. 2. oldalas gépirat NYEZII, 1990–1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Szövényi Zsolthoz, a Művelődés és Közoktatási Minisztérium főosztályvezetőjéhez. 2. o.

azonban az olvasható ki, hogy valamennyire normalizálódhatott a helyzet, ugyanis az említett gondokról már nem esik szó benne.⁴⁶

Az 1993. évi gazdasági helyzet miatt a népzene szakon kényszer-létszámcsökkentést kellett bevezetni,⁴⁷ derül ki az 1993. július 8-án keletkezett jelentésből.⁴⁸ A tanszékvezető sajnálatát fejezte ki emiatt a Tanulmányi Osztály vezetőjéhez írt levelében, mert a felvételizők felkészültsége magas színvonalú volt, be tudták volna tölteni valamennyi előírányzott helyet. Pontos számok nem szerepelnek a dokumentumban, de azt tudhatjuk egy május 4-én keletkezett levélből, hogy 12 főben volt előírányozva a népzene szakra felvehető hallgatók száma.⁴⁹ Ez azért is lehetett különösen érzékeny a tanszék számára, mert mindeközben a karvezetés szakra jelentkezők száma nem érte el a szintén 12 fő előírányzott számot, ami a tanszék hallgatói létszámának csökkenéséhez vezethetett.⁵⁰

Mindössze egyetlen forrást találtunk rá, mégis fontosnak tartjuk megemlíteni azt, hogy tárgyalások indultak a Békés megyei Tarhos önkormányzatával a népzene-tanári képzés részbeni áthelyezéséről. Az 1993. július 12-ei levél arról tanúskodik, hogy a tárgyalások a főigazgató és az önkormányzat között a tanszékvezetővel való egyeztetés nélkül, őt megkerülve indultak meg. A folyamat kezdeményezője a dokumentum szerint Joób Árpád volt, azonban részletek, valamint a háttérben meghúzódó okok nem derülnek ki a levélből.⁵¹

További nehézséget okozott a rendszerváltást követően a művészeti tevékenységek és képzések Budapest központúsága, amely feszült helyzetet teremtett a vidéki főiskolák és oktatóik számára. Lehetőségeik beszűkültek, ami újabb megoldandó feladatot jelentett. „Az Országos Filharmónia nem foglalkoztat csak budapesti művészeket, ez a tény a mi területünkön óriási probléma (...)”.⁵² Mindez több szempontból is érdekes lehet a vizsgált időszakban. Egyfelől a főváros irányába megindulhatott egyfajta oktatói elvándorlás, másfelől a közelgő akkreditációs eljárás nehéz helyzetbe hozta a vidéki előadóművészeket, oktatókat.

⁴⁶ Évszám és ügyiratszám nélküli 5 oldalas gépirat. NYEZII, 1990-1993-as dosszié. Tanév végi jelentés az Ének-Zene Tanszék munkájáról. A szövegben található dátumokból feltételezhetjük, hogy az 1992-93-as tanévhez kapcsolódik.

⁴⁷ Feltételezhetően a képzésre jellemző egyéni órák finanszírozási nehézségei miatt.

⁴⁸ VIII/89/1993. sz. 2 oldalas gépirat. NYEZII, 1990-1993-as dosszié. Jelentés az 1993 évi ének-zene/karvezetés, ének-zene/népzene valamint az írásbeli felvételi vizsgákról.

⁴⁹ VII/45/1993. sz. 1 oldalas gépirat. Fehérné Székely Ildikó levele a Tanulmányi Osztály Vezetőjének. A levél az 1994/95-ös tanév felvételi irányzásait tartalmazza.

⁵⁰ Érdekes adalék lehet, hogy az egy évvel korábbi, 1992-es felvételi eljárás után elégedetlenségének adott hangot jelentésében a tanszékvezető a karvezetés szakosok felkészülésének alacsony színvonala miatt (viszonyítva a korábbi év tapasztalatához). 120/1992. sz. 2 oldalas gépirat. NYEZII, 1990-1993-as dosszié. Beszámoló az 1992. évi ének-zenei felvételi vizsgákról című dokumentum. 2. o.

⁵¹ 92/II/1993. sz. 2 oldalas gépirat. NYEZII, 1990-1993-as dosszié. Fehérné Székely Ildikó levele Székely Gábor főigazgató részére. A megfogalmazás az előzmények ismerete nélkül nehezen értelmezhető, de annyi kiolvasható, hogy 1+3 éves, feltételezhetően levelező képzést terveztek indítani. Fehérné elutasítja a kezdeményezést, és megkerülését, de nem tartja szerencsésnek a teljes kihátrálást sem, – a főiskola jóhírének megóvására hivatkozva – mivel a tárgyalások már elindultak a két intézmény között. A kérdést további interjúk segítségével kívánjuk részletesen feltárni.

⁵² Évszám és ügyiratszám nélküli 5 oldalas gépirat. NYEZII, 1990-1993-as dosszié. Tanév végi jelentés az Ének-Zene Tanszék munkájáról. 1. o.

Összefoglalás

A népzeneoktatás mai formáihoz vezető folyamatok, elképzelések mindmáig feltáratlanok a neveléstörténet számára, tanulmányunk és további kutatásaink leginkább ezt a hiányt próbálják enyhíteni. Munkánkban igyekeztünk – a források által nyújtott lehetőségeknek megfelelően – a lehető legpontosabb képet festeni a nyíregyházi Besenyey György Tanárképző Főiskola népzene tanári képzéséről, a szak beindítása körüli kezdeti nehézségekről. Dolgozatunk mellékszálaként, eredeti szándékunk ellenére, illetve azt kiegészítve, láthatóvá vált, hogy Fehérné Székely Ildikó tanszékvezetésének kezdeti időszakát,⁵³ amely éppen egybeesett a népzene szak indításával, korántsem tekinthetjük zökkenőmentesnek. „Harcait” több fronton kellett megvívnia. Egyrészt az országos gazdasági, társadalmi, politikai változások jelentettek újfajta, addig teljesen ismeretlen kihívást, másrészt az Ének-Zene Tanszék intézményen belüli státuszának erősítése adott folyamatos tennivalót a számára.

⁵³ 1990 és 2003 között töltötte be a tanszékvezetői pozíciót.